

ВНУТРІШНЬОСІМЕЙНІ НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗЛОЧИНИ : ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Сіренко А. Є., Сенаторов Д. Ю.

Наук. керівн.: канд. психол. наук, доц. **Александров Ю. В.**

Харківський національний університет внутрішніх справ

Уявлення про гендерні розбіжності чоловіків та жінок дозволяють по новому глянути на стосунки, які складаються в сім'ї, особливо в конфліктних ситуаціях. Першими з різноманітними конфліктами, зокрема сімейними, зіштовхуються працівники поліції, тому актуальним є вивчення особливості уявлень працівників поліції щодо особистісних рис жертви та насильника, їх стосунків.

Насильство в сім'ї – це будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному та психічному здоров'ю – згідно визначення Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» [1]. Виділення насильства в родині в самостійну соціальну проблему свідчить про її актуальність, необхідність розробки системи профілактичних і корекційних заходів, спрямованих на її дозвіл в умовах відсутності чіткої наукової термінології насильства й вичерпної інформації про причини насильства й ступені його поширення.

Мета дослідження: особливості уявлень працівників поліції щодо особистісних рис жертви та насильника, їх міжособистісних стосунків.

У дослідженні взяли участь три групи працівників поліції: перша група – патрульні поліцейські (22 особи), друга група – дільничні інспектори (22 особи), третя група – контрольна, особи, які ще не працюють в поліції, а лише навчаються (20 осіб). Вік досліджуваних від 22 до 35 років.

Методи дослідження: анкетування, тестування. Дослідження проблеми внутрісімейних злочинів представлені у працях психологів, кримінологів, юристів: А. Б. Благої, Б. М. Головкина, І. М. Грабовської,

О. О. Костирі, В. П. Рєвіна, І. М. Трубавіної, Л. О. Шевченко та ін. І. В. Романова, Т. Н. Семигіна виділяють такі чинники, що призводять до прояву насильства в сім'ї:

- соціальні (напруження, конфлікти, насильство в у суспільстві,пропагування в засобах масової інформації насильства як моделі поведінки);
- економічні (матеріальні нестатки, відсутність гідних умов життя поряд із відсутністю умов для працевлаштування, заробляння грошей, економічна залежність, безробіття);
- психологічні (стереотипи поведінки);
- педагогічні (відсутність культури поведінки правової, моральної, громадянської, естетичної, економічної, трудової);
- соціально-педагогічні (відсутність усвідомленого батьківства, сімейних цінностей у суспільстві, позитивної моделі сімейного життя на засадах гендерної рівності, сімейного виховання на основі прав дитини);
- правові (ставлення до насильства як до внутрішньосімейної проблеми, а не як до негативного суспільного явища, до членів сім'ї як до власності через відсутність правової свідомості);
- політичні (прихильність до гендерних стереотипів, недостатній пріоритет проблем сім'ї та гендерної рівності, увага до материнства і дитинства, а не сім'ї в цілому, брак уваги до батьківства, чоловіків);
- соціально-медичні (відсутність репродуктивної культури у населення,відповідального батьківства, системи сімейних лікарів, алкоголізм,наркоманія, агресія тощо);
- фізіологічні та медичні (порушення гормонального фону, обміну речовин, швидкості реакцій, прийом збуджувальних ліків, хвороби нервової системи тощо)[2].

У типології особистостей, що чинять насильство в сім'ї, виокремлюють відповідні характеристики: регресивний тип, який при низькому рівні власної гідності не вміє контролювати свої потяги та бажання, втрачає межі дозволеного підчас виконання функції розпорядника в родині; морально нерозбірливий тип, що характеризується брутальним типом поведінки й жорстоким ставленням до членів сім'ї, примушуванням їх вступати в сексуальний контакт із застосуванням при

цьому фізичної сили, використовуючи безпорадний стан жертви; сексуально нерозбірливий тип не має жодних ні моральних принципів, ні меж і правил у сексуальному задоволенні своїх потреб; неадекватний тип – соціопати, які не вписуються в рамки соціальних норм і ставляться до членів сім'ї як до власності, яка не являє жодної моральної цінності і не має права на особистісні прояви.

У нашому дослідженні за допомогою методики «Особистісний диференціал» респонденти оцінювали два образи сімейного насильства: «жертви» та «кривдника». Результати дослідження свідчать, що уявлення працівників поліції, щодо жертви насилля в сім'ї є схожими. Оцінюючи «жертву» сімейного насилля, респонденти груп вважають її слабкою, пасивною, тривожною, нерішучою, необачною, дратівливою. За їх думкою, серед причин подружнього насильства головними є культурні та сімейні традиції, які декларують шлюб найвищою цінністю та закликають жінку до збереження родини за будь-яку ціну; неможливість матеріально забезпечити родину; відсутність житла або іншого помешкання, куди жінка могла б переїхати та забрати своїх дітей; страх безробіття. Значущі розбіжності отримано щодо рис кривдника в уявленнях працівників поліції, результати наведені у таблицях 1 та 2.

Таблиця 1

Показники рис кривдника в уявленнях працівників поліції ($M \pm \sigma$)

Риси кривдника	патрульна поліція (1)	дільничні інспектори (2)	контрольна група (3)
Чарівний/непривабливий	2,18±0,91	2,18±1,18	2,42±1,2
Сильний/слабкий	5,13±1,75	4,13±1,52	4,21±1,65
Балакучий/мовчазний	4,95±1,73	4,13±1,55	4,56±1,82
Добросовісний/безвідповідальний	5,36±1,83	3,72±1,72	2,41±1,12
Упертий/поступливий	5,04±1,76	2,63±1,32	5,61±1,72
Відкритий/замкнений	3,31±1,64	3,68±1,67	3,51±1,72
Добрий/егоїстичний	4,22±1,71	3,91±2,11	2,21±1,52
Незалежний/залежний	4,63±1,59	3,04±1,89	5,12±1,63
Діяльний/пасивний	4,86±1,64	4,31±1,72	4,62±1,63

Гендерна політика очима української молоді :
 XI Регіональний конкурс молодих вчених, Харків, 2017 р.

Чуйний/черствий	5,95±1,21	2,77±1,57	2,13±1,42
Рішучий/нерішучий	5,41±1,53	4,68±1,98	4,58±2,05
Енергійний/млявий	4,5±2,01	2,27±1,20	2,96±1,56
Справедливий/несправедливий	2,95±1,55	4,22±2,22	2,14±1,76
Напружений/ розслаблений	4,04±1,67	3,45±1,89	3,87±1,74
Метушливий/спокійний	4,59±1,68	3,86±2,12	4,12±1,72
Доброзичливий/ ворожий	5,45±1,68	5,41±1,40	2,14±1,21
Упевнений/непевнений	4,72±2,12	5,31±1,70	5,13±1,82
Товариський/ відлюдкуватий	2,77±1,19	3,50±1,82	2,51±1,52
Чесний/нещирий	5,23±1,78	4,72±1,95	2,61±1,02
Самостійний/ несамостійний	4,50±1,50	3,09±1,92	3,55±1,47
Дратівливий/незворушливий	5,13±1,75	4,86±1,67	4,72±1,82
Оцінка	31,36±4,29	26,95±5,1	21,41±5,63
Сила	33,5±4,97	26,36±4,9	27,52±4,82
Активність	30,14±4,51	26,63±4,3	27,72±4,72

Таблиця 2.

Показники значущості розбіжностей в уявленнях працівників поліції
 про риси кривдника (t)

Риси насильника	1-2	1-3	2-3
Чарівний/непривабливий	0,21	0,72	0,65
Сильний/слабкий	2,02*	1,75	0,16
Балакучий/мовчазний	1,65	0,71	0,82
Добросовісний/безвідповідальний	3,04**	6,36***	2,95**
Упертий/поступливий	5,13	1,06	6,25***
Відкритий/замкнений	0,72	0,38	0,32
Добрий/егоїстичний	0,54	4,03***	3,02**
Незалежний/залежний	3,02**	0,98	3,83***
Діяльний/пасивний	1,07	0,48	0,6
Чуйний/черствий	7,51***	9,34***	1,39
Рішучий/нерішучий	1,36	1,48	0,16
Енергійний/млявий	4,45***	2,79**	1,6

Справедливий/несправедливий	2,2*	1,58	3,38**
Напружений/ розслаблений	1,09	0,32	0,75
Метушливий/спокійний	1,26	0,89	0,44
Доброзичливий/ ворожий	0,09	7,37	8,12***
Упевнений/непевнений	1,02	0,67	0,33
Товариський/ відлюдкуватий	1,59	0,61	1,92
Чесний/нещирий	0,88	5,92***	4,45***
Самостійний/ несамостійний	2,71**	2,07*	0,88
Дратівливий/незворушливий	0,53	0,74	0,26
Оцінка	3,07**	6,44***	3,33**
Сила	4,57***	3,96***	0,77
Активність	2,64*	1,7	0,79

* $p \leq 0,05$, ** $p \leq 0,01$, *** $p \leq 0,001$

Патрульні поліцейські, які першими реагують на виклики, вважають кривдника енергійним, сильним, активним, навіть чуйним. Поліцейські відмічають низький рівень соціальних навичок у кривдника: відсутність навички вести переговори, почути думку близьких, вирішувати конфліктні ситуації та проблеми мирним шляхом, приймати помірковані рішення, звертатися за допомогою до інших.

Дільничні інспектори вважають кривдника більш слабким, поступливим, несамостійним, справедливим, ніж патрульні поліцейські, навіть відповідальним, більш залежним від обставин, можливо, вони частково співчують насильникові. За думкою дільничних інспекторів, кривдник має негативне ставлення до сім'ї та неадекватні очікування від її представників, сприймає членів сім'ї як стресовий чинник, унаслідок чого постійно відчуває негативний вплив стресу, невдоволеність сімейним життям, відчувається нещасним.

Контрольна група вважає кривдника нещирим, ворожим, упертим, безвідповідальною та егоїстичною людиною. За їх думкою, кривдникам притаманні такі риси, як ригідність, швидке роздратування (особливо на провокативну поведінку членів сім'ї), низька самооцінка, імпульсивність, залежність, низький рівень емпатії та відкритості, низька

стресостійкість, емоційна лабільність, агресивність, замкнутість, підозрілість.

Отже, уявлення працівників поліції є не досить конструктивним. Жертва насильства стикається із упередженим ставленням до себе, із негативною емоційною оцінкою з боку поліцейських. Ставлення до кривдника є негативно-нейтральним в усіх групах: на думку дільничних інспекторів кривдник непривабливий, є досить слабкою персоною, в чомусь навіть теж жертвою обставин, таким, якого змусили робити протиправні речі. Патрульні поліцейські зауважують на брак соціальних навичок у кривдника. За думкою контрольної групи кривдник є активною та жорстокою стороною. Контрольна група менше співчуває кривдникові, скоріше схильючись до атрибутування йому негативних якостей. Для поліпшення ефективності роботи поліцейських необхідно розповсюджувати програми роботи із сімейним насильством, які б включали психологічні тренінги, впродовж яких поліцейські могли б скоректувати своє ставлення, виробити ефективні комунікативні стратегії взаємодії із ситуаціями насильства в сім'ї.

Література

1. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», Урядовий кур'єр №2789-14, 15.11.2001.
2. Романова І. В. Надання послуг потерпілим від насильства у сім'ї: законодавчий аспект / І. В. Романова, Т. Семигіна // Соціальна політика і соціальна робота. – 2008. – № 2 – С. 58 – 70.